

TÓKÉS TIBOR – LENKEY GÁBOR

RAPA NUI, A TURIZMUS VÉGSŐ HATÁRA / RAPA NUI, THE FINAL FRONTIER OF TOURISM

Összefoglalás

Napjainkban a turizmus kínálatában egyre egzotikusabb és egyre változatosabb célpontokat találunk. A Húsvét-sziget az egyik legeg egzotikusabb desztinációk egyike. A sziget turizmusa csak az 1960-as években lendült föl, és elszigeteltsége ellenére napjainkban is fontos célterület a különleges célpontok kedvelői számára, éppen ezért nem tekinthető hagyományos desztinációnak. A helyi lakosság érdekelt a turizmus fenntartásában – mely a sziget fő bevételi forrása –, ám abban nem, hogy a szigetet újból túlterheljék újabb katasztrófát okozva ezúttal a turizmus számára is. A fenntarthatóság tehát fontos eleme a sziget turizmusának, egyszersmind stratégiának és terméknek is tekinthető. Éppen ezért fontos ismernünk a sziget turizmusát, illetve annak lehetséges fejlődési irányait.

Kulcsszavak: Húsvét-sziget, Rapa-Nui, turizmus, túlnépesedés, ahu, moai, rongo-rongo
JEL kód: Z32

Abstract

Nowadays, we find more and more exotic and diverse destinations in tourism. Easter Island is one of the most scenic destinations. The island's tourism only started to grow from the 1960's, and despite it's isolation is still an important destination for the fans of unique places. Therefore it cannot be considered as a traditional destination. The local people need to maintain tourism because it's the main source of income for the island. But they do not want the island overwhelmed with tourists again and causing a second catastrophe. Sustainability is an important element of the island tourism, strategy and product. It is therefore important to know the islands tourism and it's potential developing direction.

Keywords: Easter Island, Rapa-Nui, turism, overpopulation, ahu, moai, rongo-rongo
JEL kód: Z32

Bevezetés

Napjainkban a turizmus kínálatában egyre egzotikusabb és egyre változatosabb célpontokat találunk. A különleges iránti igény mellett nem elhanyagolható a turisták azon kívánsága, hogy elmondhassák, elszigetelt, elhagyott, lakatlan területen vagy olyan messze jártak a civilizációtól, amennyire csak lehetséges. A Húsvét-sziget mind távolságban, mind érintetlenségében megfelel e kívánalmaknak, és éppen ezért az egyik legezotikusabb desztinációk egyike. A sziget turizmusa csak az 1960-as években lendült föl, és elszigeteltsége ellenére napjainkban is fontos célterület a különleges célpontok kedvelői számára. Elszigeteltségének köszönhető sérülékenysége azonban kis méretekben rámutat egy terület hasznosításának korlátaira, még a „leginkább környezetbarát iparág”, a turizmus esetében is. Így kis léptékben az itt lezajló folyamatok, illetve megoldások példaként szolgálhatnak a kis környezeti terhelést szem előtt tartó, ökológiai szemléletű fenntartható turizmus megvalósításához.

Rapa-Nui földrajzi helyzete, természeti adottságai, kialakulása, domborzata, éghajlata és vízrajza

A Húsvét-sziget a Föld ember által lakott földterületektől legtávolabb eső területe, a legközelebbi település 2092 km-re van tőle. Maga a sziget a Csendes-óceán délkeleti részén a Kelet-Csendes-óceáni-hát és a Sala-y-Gómez-hát találkozásánál helyezkedik el, 3.600 km-re dél-amerikai anyaországától, Chilétől. Földrajzi és néprajzi szempontból Polinéziához tartozik (Cholnoky, 1937). A sziget leginkább egy derékszögű háromszöghöz hasonlítható mely befogói mentén 16 km és 18 km, átfogója mentén 22 km hosszú, területe 171 km². Körülötte néhány kisebb zátonysziget, Motu Nui, Motu Tautara, Motu Kau Kau található. Ez a vulkanikus sziget, mely az óceáni aljzatról mintegy 3000 méterre emelkedik ki, több egykori vulkáni kúppal rendelkezik, melyek közül a legismertebb a 180 m magas Rano Raraku. A rendszeres vulkáni tevékenység 12.000 évvel ezelőtt abbamaradt, a legfiatalabb lávafolyás 2-3000 éves. A sziget legmagasabb pontja az 507 méter magas Terevaka vulkán. Éghajlata nedves szubtrópusi, a legmelegebb hónap a február. Állandó vízfolyással nem rendelkezik. Növényvilága az ökológiai katasztrófa következtében szegényes. Csak néhány őshonos állat és növényfaj létezik a szigeten, ezek is főleg növények, illetve alacsonyabb rendű állatok. A szigeten található fákat a sziget európai felfedezői, illetve későbbi tulajdonosai telepítették vissza (wwf.org). Egyetlen települése Hanga Roa, mely a lakosság nagy részének lakhelye, és 3.300 fő lakossággal rendelkezik (www.ine.cl).

A sziget történelme, ökológiai, civilizációs katasztrófa – ökocídium vagy mégsem?

Rapa Nui, a világ köldökét vagy a föld szélét, ahogy az őslakók nevezik, „*Te Pito o te Henua*”-t, 1722-ben húsvét vasárnapján az Afrikaanche Galei fedélzetén ide érkező Robert Roggeveen, a Holland Nyugat-Indiai Társaság admirálisa fedezte föl (Bulla, 1938). Előtte 1687-ben Edward Davis kalózkapitány valószínűleg már megtalálta a szigetet, de a fölfedezés hivatalosan Roggeveen nevéhez kapcsolható. Ám ez csak európai szemmel igaz, mivel a szigetet a Krisztus előtti első évezred közepén a helyi legenda szerint – és ezt régészeti kutatások is alátámasztják – első vezetője, Hotu Matu’a találta meg, papja, Haumaka álma alapján és ő vezette ide népét. Ez a sziget közepén található 7, a tenger felé néző, az egykori felfedezőket mintázó szobor talapzatán megörökített monda alapján feltételezhető (Di Martino, 2010). Ez a hajós új-guineai nép, a lapiták nemcsak a Húsvét-szigetet, de Fidzsit, Tongát és Szamoát is felfedezték. A sziget tudományos igényű feltárása James Cook kapitány nevéhez köthető, aki 1774-ben négy napot töltött el a szigeten, és tanulmányozta azt, illetve a rajta élő népességet (Bulla, 1938).

A sziget lakossága hosszú ideig viszonylagos elszigeteltségben élt. Éppen ezért a Húsvét-sziget civilizációjával modellezhető egy izolált rendszerben működő társadalom, illetve a társadalom és a természet eltartó képességének kapcsolata, e kapcsolatrendszer egyensúlyának fölborulása, mely a társadalmi rend fölbomlásával is járt. Kr. u. 1100-ban a sziget társadalmi a népességrobbanás fázisába ért. Ennek következtében az itt élő lakosság egyre erőteljesebben aknáztta ki a sziget erőforrásait, melyek lassan kimerültek, katasztrofális következményeket hozva magukkal. A szigetlakók égetéssel mezőgazdasági művelést alkalmaztak a szigeten, aminek következtében a XV. századra a sziget teljes erdőállományát kiirtották. Az erdőállomány pusztulásával elszabadult a talajerózió, és az édesvízkészletek is rohamosan csökkentek, illetve képtelenek voltak a megújulásra. Ennek következtében a termelési lehetőségek beszűkültek, a mezőgazdaság visszaesett, az eltartóképesség drasztikusan csökkent. Kihaltak az utolsó őshonos állatfajok, az élelmiszertartalék visszaesett. Az eltartóképesség csökkenéséhez a természeti erőforrások mérhetetlen kiaknázása és túlhasználata mellett a vegetáció megújulásának lassulása, majd leállása is hozzájárult. A növényzet újjáéledését a polinéz patkány elszaporodása – melyet az őslakók hoztak magukkal – is akadályozta, mely az őshonos pálmafák termését dézsmálta. A szűkös készletek, a víz- és élelmiszerhiány a szigeten a társadalmi rend fölbomlásához, a helyi civilizáció összeomlásához, egy új, a mezőgazdaság helyett a harcra épülő társadalmi rend és életmód kialakulásához és végsősoron egy pusztító háborúhoz vezetett (Diamond, 1995). A szigeten a harcosok vették át a hatalmat, és az egymás ellen háborúzó felek a források további csökkenése miatt 1650-körül már a kannibalizmusra vetemedtek (Peiser, 2005). Egyes kutatók szerint a túlhasználat és a rágcsálók elszaporodása mellett a helyi klimatikus egyenlőtlenségek

is hozzájárultak az eltartóképesség csökkenéséhez. E folyamatok a szembenálló rivális csoportok közötti konfliktus kirobbanásához és majdnem mindkét fél teljes pusztuláshoz vezettek. A háború következtében néhány ezer főre csökkent az a népesség, mely a háború előtt 4.000-7.000 fő vagy azt meghaladó számú volt, és két-háromszorosan meghaladta a sziget eltartóképességét. Emellett a pálmafák és a növényzet pusztulása miatt a patkánypopuláció is visszaesett, így elindulhatott a sziget regenerációja (Peiser, B. 2005). A szigetet elérő hollandok szegényes körülmények között élő néhány ezer fős lakosságot találtak, akik elmondták, hogy egy évszázaddal korábban az egész szigetet felforgató háború zajlott az ún. „hosszú fülűek” és a „rövid fülűek” között, melyet előbbiek nyertek meg, ám később hirtelen nyomtalanul eltűntek. Erre enged következtetni a szigeten található utolsó szobrok helyzete, illetve azon szerszámok, melyeket a szobrok kifaragásához használtak és hagytak ott. Az őslakók nem tudták megmondani a hollandoknak, mi történt a győztesekkel, illetve a lakosság jelentős részével. Az ide érkező európai hajósok teljesen lepusztult szigetet találtak, melyen nem voltak fák, állatok, mintha minden kipusztult volna. Nem értették, hogy volt képes ez a néhány ezer fős lakosság ilyen körülmények között életben maradni. A XIX. században elkezdődött a lakosság rabszolgamunkára való elhurcolása Chilébe és Peruba. Ekkor a lakosság nagy részét dél-amerikai bányákba vitték. A lakosság erőszakkal történő elhurcolásának és az európaiak által behurcolt betegségeknek (melyek a sziget lakosságának 25 százalékát pusztították el) köszönhetően a felfedezésekor 2-3.000 fős lakosságú sziget lélekszáma 111 főre apadt. Rapa Nui majdnem teljesen lakatlanná vált (Cholnoky, 1937).

Az ide érkező spanyol ajkú perui misszionáriusok fontos térítőtevékenységet végeztek a helyi lakosság körében, de nem szabad elfelejtenünk, hogy az új vallás terjesztésével párhuzamosan igyekeztek lerombolni az ősi rapanui hagyományokat és kulturális emlékeket.

Chile 1888-ban szerezte meg az ellenőrzést a sziget felett, és az azóta az ország egy tartománya, bár lakossága és területe a többi tartományéhoz képest elenyésző. Az 1960-as chilei földrendés miatt a szigeten szökőár pusztított, mely szintén nagy károkat okozott. Az 1980-as évektől meginduló idegenforgalom javított a sziget gazdasági helyzetén, alapvetően kiszélesítve a fejlődés lehetőségeit (Rauch–Marambio, 2007).

Társadalomföldrajzi adottságok

A sziget jelenlegi lakói, az őslakosok a mai polinéz utódai. A sziget lakossága napjainkban 7750 fő, mely összetételét tekintve kevert. A lakosság nagyobb része, 60%-a őslakos, 39% chilei, a maradék európai eredetű. Utóbbiak száma rohamosan nő, ezért a chilei adminisztráció úgy döntött, hogy a helyi identitás megóvása érdekében korlátozza a bevándorlást. Az uralkodó vallás – a már említett térítéseknek köszönhetően – a római

katolikus, de jelen vannak különböző, a törzsi régmúltból fennmaradt természeti vallások is. A sziget hivatalos nyelve az anyaország nyelve, azaz a spanyol, de a helyi őslakosok között elterjedt a rapanui is (INE, 2018).

A polinéz nyelvcsaládhoz tartozó rapanui különleges az óceániai nyelvek között, mivel létezik írásos formája. A szövegek nagy része mára megsemmisült, és összesen mintegy két tucat fatábla maradt, melyeket „rongo-rongo”-nak neveztek, és amelyekre a szövegeket rögzítették. A nyelv a marquises-i és a maori nyelvre hasonlít, és körülbelül 5000 ember beszéli. E népesség fele él a szigeten, a maradék szétszóródva Dél-Amerikában, főleg az anyaországban.

A sziget a környező lakatlan szigetekkel együtt Chile Valparaiso régiójának része. Rapa Nui a 2007-es alkotmányos reform következtében kimagasló turisztikai jelentőségének köszönhetően különleges státust kapott (2007. július 30-i 20193. törvény a Húsvét- és Juan Fernandez-szigeteket különleges területekké nyilvánító alkotmányos reformról), a többi tartománytól eltérően kormányozzák, bár lakossága Chile többi tartományának népességéhez képest igen csekély (INE 2018). Emellett 1993 óta (1993. évi 19253. törvény) működik a szigeten a Húsvét-sziget Fejlesztési Bizottság (Comisión de Desarrollo de la Isla de Pascua – CODEIPA), egy olyan szerv, amelynek hatáskörébe tartozik a Húsvét-sziget földterületeinek felhasználására vonatkozó javaslatok megtétele. Valamint a fejlesztési tervek és projekteket végrehajtásának elősegítése, a környezet és a természeti erőforrások védelme, a Húsvét-sziget kulturális örökségének megőrzése, valamint együttműködés az illetékes állami szervekkel a sziget régészeti örökségének igazgatásában.

Nevezetességek a Húsvét-szigeten

A sziget nevezetességei az őslakók által emelt kőépítmények, melyeket az UNESCO 1995-ben a világörökség részévé nyilvánított. A szobrok előtti időszakban kő sírboltokat, úgynevezett „ahukat” építettek, ezekhez a Raro Ranaku könnyen megmunkálható vulkanikus kőzetet, a bazaltot használták. Kr. u. 400 körül már fellelhetők ezen sírboltok, majd ezek után jöttek a kőszobrok, a „moai”-k, melyeket az őseik iránti tisztelet kifejezése céljából építettek. Vannak olyan elméletek, melyek szerint a szobrok isteneket mintáznak, illetve a természetfeletti erőket tisztelték meg építésükkel, hogy azok segítsék életüket. A szobrok jellemzően kidolgozott, a szobor jelentős részét kitevő, nagy fejvel és kisebb, kevésbé részletesen megmunkált testtel rendelkeznek (Peiser, 2005). A legtöbb moai átlagos magassága 4 méter, súlyuk 6-14 tonna között változik, ám vannak köztük e méretnél jóval nagyobbak is, ezek elérhetik a 10 méter feletti magasságot is, és súlyuk 75-87 tonna is lehet. A befejezetlen moaik, melyek a bányában maradtak, és nem sikerült felállítani őket, 15-21 métereseek, és 150-270 tonnát is nyomhatnak. Érdekesség,

hogyan a sziget belsejében a vulkáni kráterhez közel több kalapos moai található. A szobrok fejfedőjét, a pukaót utólag emelték rájuk. A már említett 7 tenger felé néző, a sziget felfedezőit megörökítő kőszobron kívül a maradék több mint 800 szobor a sziget belseje felé néz (www.easterislandtourism.com). Kr. u. 1100 táján új törzs érkezett a szigetre, ez a szobrokon is kimutatható. Ettől az időponttól egyetlen, a mellkasán tetoválást viselő, hosszú fülű alak jelenik meg, majd válik egyeduralkodóvá. Az új törzs, a „hosszúfülűek” egy új vallást, a madárember, a „Makemake”-kultuszt terjesztették el, mely kultusz emlékei megtalálhatók a sziget egyes részeinek szikláin és barlangjaiban. A már említett, a szigetet fölforgató háború eredménye az is, hogy néhány moai fekvő helyzetben van. Ezeket valószínűleg a háborúskodó felek döntötték föl (Lipo–Hunt, 2009).

Gazdasági élet, turizmus, ökoturizmus, a fejlesztés veszélyei: „Ökológiai Disneyland”

A lakosság fő bevételi forrása a mezőgazdaság, a halászat és a turizmus. Mezőgazdasági adottságok szempontjából a sziget nem a legkedvezőbb, ám turisztikai hasznosítása annál gyümölcsözőbb. Évente 50-100.000 turista látogat a szigetre, hetente 6-8 repülő száll le a sziget repülőterén, Mataverin, illetve jelentős a hajóval idelátogató turisták száma is. Repülőterét chilei-amerikai összefogással építették föl. A repülőter az Amerikai Egyesült Államok űrprogramjai vonatkozásában fontos szereppel bírt, itt ugyanis egy olyan leszállópályát alakítottak ki, mely a NASA űrrepülőgépei számára is alkalmas leszállóhely.

A turizmus fellendülése az 1960-as években kezdődött, amikor megépült a sziget repülőtere. Az első időszakban csak a chilei légitársaság gépei álltak meg itt Tahitira menet üzemanyagot felvenni, majd a 80-as évek végén elindult a turizmus fejlődése. A látogatószám emelkedése az 1980-as évektől folyamatos, 1990-ben még 6.000 fő volt, majd a moaik világörökséggé nyilvánítása után meredeken emelkedni kezdett, és 2005-re 50.000-re, 2006-ra 75.000 főre nőtt. (Rauch, M. – Marambio P., 2007). Jelenleg a látogatószám meghaladja a 100.000 (116.000) főt évente (INE 2018). Ez jelentős terheléssel jár mind a sziget, mind a helyi lakosság vonatkozásában. Éppen ezért a chilei kormány ebben az évben korlátozta a szigetre látogató turisták (mind a külföldiek, mind a nem őslakos chilei állampolgárok) tartózkodási idejét (90-ről 30 napra), abból a célból, hogy csökkentsék a sziget környezeti terhelését. Valamint szigorúbb szabályokhoz kötik az odautazást, illetve a tartózkodást, hogy ily módon gátat szabjanak a turizmus káros környezeti hatásainak (pl. szállodafoglalás, repülőjegy, meghívólevél bemutatása).

A helyi lakosság ugyan érdekelt a turizmus fenntartásában – mely a sziget fő bevételi forrása –, ám abban nem, hogy a szigetet újból túlterheljék. Emellett fontosnak tartják a mezőgazdaság, a halászat és a sziget egyetlen településének fejlesztését is. A szobrok anyagául szolgáló vulkáni tufa sajnos nem annyira ellenálló, így több szobor állapota erősen leromlott, ezért a szobrok állagának megóvását már megkezdték. A turisták 5

helyszínen mintegy 50 teljesen helyreállított szobrot látogathatnak meg. Ez csekélynek tűnik a 900-ból, ám a szobrok állagmegóvására fordított források szűkösek, illetve egyes helyi lakók szerint nem szabad túl sok szobrot felújítani, mert az akár káros is lehet. Inkább párhuzamosan kellene hangsúlyozni a szobrok jelentőségét, illetve a Rapa Nuiért ökológiai és civilizációs katasztrófát. Tehát a moaik, illetve az építészeti emlékek és maradványok nem a sziget egyetlen turisztikai értékei, bár fontosságuk természetesen megkérdőjelezhetetlen. Meg kell találni az egyensúlyt a még élhető sziget és a turisztikai hasznosítás között egy fenntartható turizmus kialakításával.

Eredmények – Következtetések

Az elmúlt néhány oldalon megkíséreltük bemutatni a Húsvét-sziget turizmusának lehetőségeit és jelenlegi állapotát. Alapvetően szakirodalmi források, az UNESCO, a chilei kormányzat és a Chilei Nemzeti Statisztikai Hivatal adatainak feldolgozásával ismertettük a sziget történelmét, adottságait, a turizmusának jelenlegi helyzetét. Ezek alapján elmondható, hogy jelenleg a nagy látogatószám és a zsúfoltság következtében nő a környezet terhelése. Bár a chilei kormányzat 2018 augusztusától életbe lépő korlátozó intézkedéseinek köszönhetően a helyzet javulása várható, nem szabad elfelejtenünk, hogy a sziget egykor már megélt egy környezeti katasztrófát, melynek egyik faktora a természeti erőforrások túlzott kihasználása volt. Nem fordulhat-e elő újból egy katasztrófaközeli helyzet a szigeten a látogatószám drasztikus növekedésének köszönhetően? A válasz kategorikus igen. A turizmus tömegessé válásának következtében elszabadult ellenőrizetlen látogatószám-növekedés a helyi lakosság életkörülményeire, a helyi gazdaságra vagy a turizmusra vonatkozóan igen negatív következményekkel járhat. Ebből a szempontból fontos az egyensúly fenntartása a környezet, a helyi lakosság és az idelátogató turisták között. Hiszen ha megtartják az egyensúlyt, és a turizmus esetében tudják érvényesíteni az ökológiai szemléletet, mely a modern turizmus sajátja (Puczkó L. – Rátz T. 2005), akkor a turizmus, mint a gazdaság legjelentősebb területe elhozhatja a hosszú távú boldogulást és fejlődést a sziget számára is amellet, hogy sok idelátogatónak nyújt életre szóló élményt.

A jelen és a múlt eseményeinek párhuzamba állítása a turizmusra is jótékony hatással lehet. Mivel a szobrok nemcsak kulturális emlékek, hanem annak mementói is, hogyha egy társadalom nem szentel kellő figyelmet a környezetének megóvására, akkor annak saját pusztulása vagy visszafejlődése lehet az ára. Tehát a szigeten történt ökológiai és civilizációs katasztrófa elrettenető példaként szolgálhat akár az egész emberiség számára is bolygónk és civilizációnk jövőbeli fejlődésével kapcsolatban. Éppen ezért a művészeti emlékek mellett e történelmi esemény és a vele járó átalakulás is bemutatható, hasznosítható turisztikai

termékként a szigeten. Így hangsúlyozhatják azt, hogy mennyire fontos harmóniában élni a környezettel nem feszegetve eltartóképességének határait. Egy ilyen együttélés létrehozása célja lehet egy előremutató turizmusfejlesztési stratégiának a szigeten. Ennek a példaként történő megvalósítása szintén érték és vonzerő lehet a sziget turizmusával kapcsolatban. Ezzel elkerülhető lenne az a már jelentkező és a helyi lakosságban már visszatetszést keltő folyamat, mely folytán a sziget egy „ökológiai kalandparkká” vagy „vidámparkká” fog változni, mellyel pont az ökológiai szemléletet veszik semmibe a turizmusban, elindulva egy olyan úton, melyen már járt mind a sziget, mind annak lakossága, és amelyre nem szeretne újra rálépni.

Irodalom

- BULLA, B. (1938): Roggeveen és a Húsvét-sziget, In: Cholnoky, J. – Germanus, Gy. – Kéz, A. – Baktay, E. – Bulla, B. – Juhász, V. – Temesy, Gy. – Mendöl, T.: A Föld felfedezői és meghódítói III. India Ausztrália és Óceánia, pp. 272–273.
- CHOLNOKY, J. (é.n. 1937): A föld és élete – világrészek, országok, emberek, V. kötet. Ausztrália, Óceánia és a Sarkvidékek-Franklin Társulat, Budapest, pp. 262–264.
- DI MARTINO, G. (2010): Húsvét-sziget, Kiadó: Ventus Libro Kiadó, Budapest, 127 p.
- DIAMOND, P. (1995): Easter Island's End, Discover Magazine, August 1995. 16 (8), pp. 63–69.
- LIPO, C.P. – HUNT, T. L. (2009): A.d. 1680 and Rapa Nui Prehistory. Asian Perspectives, Volume 48, Number 2, University of Hawai'i Press, pp. 309–317.
- PEISER, B. (2005): From Genocide to Ecocide: The Rape of Rapa Nui. Energy & Environment. 16. évf. 3-4. szám, Multi-Science Publishing Co. Ltd. Essex, pp. 513–519.
- PROBÁLD, F. (2005): Amerika regionális földrajza, Kiadó: Trefort Kiadó, Budapest, 360 p.
- PUCZKÓ, L. – RÁTZ, T. (2005): A turizmus hatásai, Kiadó: Aula Kiadó. Budapest, 494 p.
- RAUCH, M. – MARAMBIO, P. (2007): Tendencias y desafíos bio-culturales tendencias y desafíos bio-culturales. una mirada hacia el futuro de rapa nui, pp. 89–99. In: Rapa Nui: pasado, presente y futuro, Organización de las Naciones Unidas para la Educación la Ciencia y la Cultura
- Ley num. 20.193/2007.07.30 reforma constitucional que establece los territorios especiales de isla de pascua y archipiélago juan fernandez

Ley 19.253/1993: Establece normas sobre protección, fomento y desarrollo de los indígenas, y crea la Corporación Nacional de Desarrollo Indígena.

Internetes források

<http://whc.unesco.org> (letöltés dátuma: 2018.09.15.)

<http://www.easterislandtourism.com/> (letöltés dátuma: 2018.10.16.)

<http://www.ine.cl> (letöltés dátuma: 2018.09.23.)

<http://www.portalrapanui.cl/rapanui/informaciones.htm> (letöltés dátuma: 2018.09.18.)

<http://www.voyage-ile-de-paques.com> (letöltés dátuma: 2018.09.18.)

<http://www.worldwildlife.org> (letöltés dátuma: 2018.10.16.)

Szerzők

Tőkés Tibor

PhD

Egyetemi adjunktus

Debreceni Egyetem

tokes.tibor@econ.unideb.hu

Lenkey Gábor

PhD

Egyetemi adjunktus

Nyíregyházi Egyetem

lenkey.gabor@nye.hu